

În lumina zilei de toamnă, torcând pe prispa casei sale din Măgura Tarcăului, Vitoria Lipan rememorează întâmplări, gesturi și cuvinte ale lui Nechifor Lipan, soțul plecat de 40 de zile la Dorna să cumpere oi. Vitoria se neliniștește în fața ciudatei întâzieri a soțului său și a semnelor pe care numai ea știe să le descifreze: îl visează pe Lipan trecând o apă mare, neagră, mergând cu spatele la ea; scrisori de la Gheorghiița și baciul Alexa o înștiințează că Nechifor nu s-a arătat nici acolo; nu primește nici un semn de la soțul plecat.

Argatul Mitrea se întoarce mai devreme acasă îngrijorat de stricarea vremii și de venirea timpurie a iernii, cerându-i stăpânei „*toharcă, opinci și căciulă*” pe care Vitoria i le dă bucuroasă căci și ea a citit semnele cerului: nouri negri se adună înspre munte, zborul dumbrăvenelor spre soare. Minodora, fata nemăritată a familiei, care primise răvaș în versuri de la fiul dascălului stârnind indignarea mamei, sub privirile vigilente, aspre sau îngândurate ale mamei pregătește cina. Cocoșul porumbac pare să aducă un semn bun, venind până în prag, dar „*cocoșul se întoarce cu secera cozii spre focul din horn și cu pliscul spre poartă*”, semn de plecare, deduce Vitoria. Aceasta refuză să mănânce și pleacă în sat. În absența mamei, fata îl cheamă pe fiul învățătorului și-l roagă să-i scrie un răspuns către Ghiță Topor, fiul dascălului.

Vitoria se abate pe la crâșmă pentru a cumpăra un plic și o coală de hârtie pentru scrisoare dar și rachiu pentru baba Maranda și apoi se oprește la casa preotului Dănilă căruia îi cere să-i scrie fiului ei și baciului Alexa că Nichifor nu se întorsese nici acasă. La întoarcerea spre casă, Vitoria se oprește la baba Maranda, vrăjitoarea, vestită că-l ține pe cel rău, al cărui nume Vitoria nu-l pronunță, într-o cățelușă sfrijită, cu ochii stecliți, care latră înăbușit, cu glas de fierăstraie. Aceasta caută în cărți și-n zodii spunându-i că Nichifor întârzie din cauza unei femei cu ochii verzi. Nemulțumită de răspuns, Vitoria se întoarce spre casă.

Vitoria decide să țină 12 vineri post negru pentru ca Dumnezeu să-i deslușească clar semnele pe care sufletul ei le primise. Hotărârea e luată când Gheorghiița, aducând vestea că Nechifor nu sosise nici în Bălțile Jijiei, sosi acasă pentru sărbătorile de iarnă. Sărbătorile de iarnă, zarva și bucuria acestora rămân străine de sufletul neliniștit al Vitoriei. Comunică lui Gheorghiița hotărârea de a pleca în căutarea lui Lipan la sfârșitul celor 12 vineri de post negru, avertizându-l că pentru el de acum „*jucăriile au stat*” și că e singurul bărbat al casei. Vitoria merge la Mănăstirea Bistrița pentru a se sfătui cu starețul și pentru a se ruga la Icoana Sf. Ana.

La îndemnul părintelui Visarion, Vitoria merge la Piatra pentru a anunța la stăpânire lipsa îndelungată a soțului ei. Ea intră astfel într-o lume străină, pe care nu o cunoaște, cea a birocrăției. Face audiență la prefectul care este tulburat de frumusețea, de durerea și de seninătatea chipului ei. Refuză ajutorul unui slujbaș al stăpânirii, bețiv și lacom, care trebuia să îi scrie jalba. Jalba i-o va scrie părintele Daniel căruia îi spune și hotărârea sa de a pleca în căutarea soțului care ea bănuiește a fi ucis de lotri.

Într-o luni, 21 februarie, praznicul cuviosului Procopie, începe împlinirea hotărârii, ducând-o, cu tot cu zestre, pe Minodora la mănăstirea Bistrița. În 9 martie, ziua Sf. Mucenici, Vitoria se împărtășește, primește binecuvântarea pentru călătorie și începe pregătirile. Îl lasă stăpân al casei pe Mitrea, ia o bucată de fier și o dă fierarului să-i facă un baltag, vinde marfă bună domnului David, negustor jidov. Bani îi lasă preotului.

În timpul nopții, casa este atacată de un lup. Ieșind afară și trăgând un foc de armă, vede în întuneric umbre omenești de răufăcători care ar fi vrut s-o prade. Ca arme de apărare va lua în călătoria lungă în necunoscutul muntelui, noul baltag și arma pilită hoțeste a lui Lipan. La răsăritul soarelui, însoțită de domnul David, ea și Gheorghiița sunt departe de sat. Negustorul, om înțelept, îi dă sfaturi bune: să nu arate că are bani, să folosească mai ales caii, cu care poate răzbi oriunde în munte, și nu săniile și să ascundă adevărul despre scopul călătoriei lor. Merg de-a lungul Bistriței, până la Bicaz, la han la Donea, unde au rămas peste noapte, iar de aici Vitoria pleacă doar însoțită de Gheorghiița. Primul popas îl fac la Farcașa unde îl vede pe subprefectul Atanasie Balmez și unde găsește urma lui Nichifor, recunoscut de Moș Pricop și de soția sa, Dochia.

Drumul lor continuă spre Borca unde au căzut peste o cumătrie iar oamenii, ospitalieri, au îmbiat pe călători la un mic popas. Vitoria intră în rodin, lăsându-i copilului un ban. La cruci au fost întâmpinați de o nuntă, de nuntași și de săniile lor alunecând fantastic pe apa verde, înghețată, a Bistriței. Vitoria a închinat iar. Iar celor care întrebau ce caută, le răspundea așezat că ea caută pe niște răi datornici.

Drumul li se deschide spre Dorne. La Vatra Dornei, unde avusese loc mare iarmaroc și vânzare de oi în toamnă, Vitoria întreabă omul stăpânirii iar acesta, căutând în condicile sale, își amintește de N. Lipan care cumpăraseră 300 de oi și-l cinstise și pe el. Plecase împreună alți doi ciobani cărora le cedase 100 de oi din cele 300 cumpărate. Nechifor și însoțitorii coborâseră pe Neagra.

Coborând dinspre Dorna, Vitoria este respinsă la primul ha de o crâșmărită neprimitoare, dar la următorul han, la domnul Macovei, găsește urma lui Nichifor. De asemenea primește informații despre însoțitorii lui: unul dintre ei este masiv și cu buză de iepure, celălalt este puțintel la trup și negricios.

Își continuă drumul spre Păltiniș, spre Dărmoxa și apoi spre Broșteni. Uneori cele trei chipuri pier, alteori apare doar căciula brumărie, alteori numai unul dintre ei. La Borca, oamenii recunosc semnele indicate de munteanca din Tarcău. Poposind la hanul domnului Iorgu Vasiliu, Vitoria a găsit gazdă bună pe cucoana Maria, soția hangiului, care îi cunoaște foarte bine pe cei doi însoțitori ai lui Lipan: Calistrat Bogza și Ilie Cuțui, care locuiesc la Doi Meri și care s-au îmbogățit mult din toamnă când au cumpărat oi de la un străin. Aici, în Suha, nu sosiseră decât doi, din spusele hangiului. Dincolo de munte, de Cruce Talienilor, la Sabasa, erau trei. Pe acest drum, între Sabasa și Suha, pierise Nechifor.

Vitoria găsește în doamna Maria o aliată inteligentă și vicleană. Vitoria îi cheamă pe cei doi la Primăria din Suha pentru a le cere informații despre unde a plecat Nechifor, cine a fost martor vânzării de oi, despre cuvintele oierului străin. Văzându-i, simțindu-le ezitățile, Vitoria înțelege că ei sunt făptașii. În somn îi apare Nechifor întors cu fața spre ea, mergând spre miazăzi.

Vitoria și Gheorghită se întorc la Sabasa și găsesc gazdă bună la domnul Toma care o ajută să îl găsească pe câinele Lupu pe care îl aduc la Suha, la hanul lui Iorgu. Însoțită de Toma, Vitoria urcă spre Borca, cercetând, căutând urmele. Evenimentele se precipită, lumea vorbește, se cere sosirea organelor de anchetă de la Piatra. Cucoana Maria, meșteră în intrigi, descoase pe cele două neveste ale oierilor bănuți.

Într-o zi de primăvară timpurie, aducând și câinele Lupu cu ei, Vitoria și Gheorghită trec încă o dată muntele între Suha și Sabasa. În Crucea Talienilor, în locul strâmt și prăpăstios, câinele, neliniștit, obligă caii și pe călători să se oprească, prăvălindu-se în râpă. La îndemnul Vitoriei, Gheorghită coboară și el râpa și descoperă oasele și lucrurile tatălui său. Vitoria înțelege că Nichifor a fost lovit cu baltagul și prăvălit în râpă. Trebuind să depășească momentul, munteanca își oprește lacrimile și face cele de trebuință în asemenea cazuri. Aprinde făclie, rândui fiului să stea de veghe pentru tatăl său și-l lasă pe Lupu sus la cai. Pleacă apoi să îi aducă pe oamenii legii și pe preotul satului.

Rămas singur, Gheorghită simte singurătățile munților, ascultă glasul șuvoaielor desfundate și nu-i este frică. Odată cu lăsarea întunericului însă, băiatul simte un fel de sfială, i se pare că o dihanie e în preajmă și simte o spaimă până în creștet. Urcă râpa unde așteaptă întoarcerea mamei. Învins de somn și spaimă, adoarme.

Sosind, Vitoria își muștră feciorul slăbănog, apoi veghează împreună cu oamenii veniți pe cel dispărut năprasnic. Îi udă osemintele cu vin și împarte rachiu și pită aduse de domnul Toma, făcând libațiile cuvenite. A doua zi sosi părintele cu o căruță. Coborî și citi slujba celor dispăruți, apoi Vitoria împărți pomeni. Venise multă lume atrasă de ineditul întâmplării. Oamenii stăpânirii sosiră abia a treia zi și cercetară oasele, întrebare pe Vitoria despre toate, dar se simți jignită pentru că niciunul nu-și făcuse semnul crucii cum se cuvenea. Vitoria sugerează că făptașul nu poate fi decât fie martorul la vânzare, fie unul dintre prietenii lui Lipan. Dar nu rostea nimic clar, ci doar sugera confuz. Ceru să fie de față la anchetă și-l invită pe Balmez la pomenirea lui Nechifor.

A doua zi, subprefectul Atanasie Balmez își încheie ancheta interogându-l pe Bogza care se apăra sigur pe sine. Vitoria, care era de față, avea certitudinea că cei doi sunt făptașii și folosi același limbaj ezitant, insinuant, ca și în ajun, făcând afirmații incerte, retrăgându-și cuvintele, împungând și cerând iertare.

În sicriul împodobit cu cetină, Vitoria însăși așeză în rânduiala cuvenită oasele goale, stropindu-le cu vin. Când urcară la deal, dădură semn și prapurile, crucea din capul alaiului se mișcă. Mortul era bocit cum se cuvenea, i se citea la fiecare oprire și se dădeau punți. Vitoria urmărea cu un ochi rânduiala ritualului, cu celălalt fiind atentă la reacțiile presupușilor vinovați și la soțiile lor. La groapă a bocit, într-o scenă de mare spectacol și sinceritate. Durerea și-a reprimat-o căci avea multe de făcut. Azvârlind deasupra lui Nechifor un pumn de țărână, era mulțumită că toate au fost cum trebuiau să fie. De la cimitir, lumea a fost invitată la praznic.

Vitoria, aflată aproape de Bogza, îl observă și-l îndemnă să bea. Dori să îi vadă baltagul pe care i-l dă lui Gheorghită. Visătoare și vicleană, mimând naivitatea, ea povesti fapta crimei: Nechifor, mulțumit de afacerea încheiată, călătorea liniștit gândindu-se la ale lui. Era în asfințitul zilei. Unul dintre prieteni grăbise în pisc să vadă dacă nu vine cineva, să cerceteze singurătățile. La semn tănuit, cel de-al doilea izbi pe Lipan care nu se putu nici apăra, nici să-și vadă ucigașul: Acesta lovise apoi calul și-i prăvălise pe amândoi în râpă. Voise săucidă și câinele, dar Lupu se prăvălise în râpă după stăpân. Pe Lupu îl găsisse apoi ea și el îi descoperise crima de la Crucea Talienilor.

Povestea străinei provoacă uimire și curiozitate, uimind mai ales pe Balmez, cel ce conducea fără rezultat ancheta și tulburându-l mai ales pe Bogza. Amețit, acesta se mânie, strică praznicul și se repede la fiul lui Nechifor pentru a-și lua baltagul. Vitoria își îndeamnă fiul să-și răzbune tatăl și acesta, simțind în el crescând o putere străină, îl primi pe Bogza în umăr și îl lovi scurt pe ucigaș. Lupu se smulse din lanț și sugrumă pe Bogza. Oamenii și jandarmii interveniră.

Cuțui recunosc fapta. La fel și muribundul Bogza care își mărturisi crima. În ochi îi juca spaima și ceru iertare străinei de la Tarcău ale cărei vorbe le confirmă. Vitoria, împăcată că ucigașul fusese demascat și pedepsit, slobozi iertarea și se retrase pentru a face planuri de împlinire a datoriei până la capăt, de plată a tuturor datoriilor pe care le avea la acești oameni cumsecade și de a pune ordine în gospodăria lăsată de izbeliște la Tarcău și în care de acum Gheorghită va fi stăpân. Un cuvânt mai are Vitoria de spus, acela că nu nu-l acceptă ca genere pe fiul dascălului, Ghiță Topor.
